

GRIGORE ANTIPA – GENIU INOVATOR ÎN CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE

Angela PETRESCU¹, Ana-Maria PETRESCU²

angelap@antipa.ro; anapetrescu@antipa.ro

ABSTRACT: Grigore Antipa entered the public conscience by founding the largest science museum from Romania, the Natural History Museum from Bucharest, but also through his scientific conception and organizing method of this institution that belongs entirely to him. The scientific and theoretical work that Grigore Antipa developed had consecrated him as great scholar, a genius personality of science, with multiple preoccupations in hydrobiology, oceanology, bioeconomy, ecology, culture and education. His papers, studies, reports, which are being analyzed nowadays, decades after its elaboration and publishing, represent true manifests, long term development programs for a modern Romania, some of them are still being viable and valid today. Our study brings into discussion his less known preoccupations in the fields of education and culture. His proposals for modernizing the primary and secondary education according to the requirements for youth integration, but also the necessity for qualified personnel for the feeble Romanian economy and the importance of founding a network of research institutions. Grigore Antipa proposes the modernization of the superior education by founding of academic centers affiliated to a network of research institutes on domains, with agriculture as priority, which would allow the youth from academic space to complete their studies; he proposes an alternative education for adults by founding the village museums, which were supposed to function as cultural centers, which through its thematic would have constituted an example, a model for the common, countryside

¹ Cercetător științific gr. III la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, București; membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

² Muzeograf la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, București.

people, with no studies and who, one hundred years ago, did not possess the communication and information means of our times.

KEYWORDS: Grigore Antipa, zoological garden, village museums, academic centers, research institutions.

Reorganizarea învățământului superior

Opera științifică, teoretică și practică a lui Grigore Antipa l-a consacrat ca mare savant, personalitate de geniu a științei cu multiple preocupări în domeniul hidrobiologiei, oceanologiei, bioeconomiei, ecologiei, culturii și educației. Preocupările sale din domeniul educației și culturii, propunerile sale de modernizare a învățământului primar și secundar în acord cu cerințele de integritate ale tinerilor, dar și necesitatea de personal calificat pentru frava economie a României au rămas pentru mulți dintre români necunoscute. Cuvintele lui Antipa, adresate acum 112 ani în lucrarea „*Câteva cuvinte asupra necesității reorganizării învățământului nostru superior*”, publicat în 1905 în „Convorbiri literare”, sunt și astăzi extrem de valabile și de actuale: „*Pentru a ne asigura drepturile noastre de existență ca țară și ca popor și ca să rezistăm concurenței din ce în ce mai grele, se impune să desfășurăm o muncă încordată pentru a ajunge la nivelul țărilor care ne înconjoară. Pașii pe care trebuie să-i facem pe calea progresului, trebuie să fie foarte mari ca să putem recâștiga ceea ce am pierdut în secole de lăncezeală*” [1]. De aceea, consideră că munca depusă nu trebuie risipită, ci organizată, căci numai astfel, depunând aceleași sacrificii-rezultatele pot fi înzecite și însutite. Unul din factorii principali de care depinde realizarea progresului dorit al țării era învățământul.

În viziunea lui Grigore Antipa scopul învățământului este de a ridica nivelul cultural al populației. La data când scria aceste rânduri populația era compusă din diferite pături cu moduri de viață deosebite, având fiecare necesități culturale speciale, impuse de mediul în care trăiau și de rolul pe care îl aveau de îndeplinit în societate, iar învățământul trebuia și el adaptat necesităților speciale ale fiecăreia din aceste pături. De aceea, consideră că învățământul, ca să contribuie în mod real la progresul general al țării, trebuia să îndeplinească dublu scop: de a-i da posibilitatea fiecăruia să-și dobândească o cultură cât mai înaltă potrivită cu rolul pe care îl are în societate și să se înarmeze cu toate cunoștințele necesare pentru activitatea pe care o va dezvolta în viață. Acest scop era valabil pentru toate gradele de învățământ—atât cel elementar, secundar cât și cel superior.

Pentru învățământul elementar considera că nu trebuie să se sfârșească cu cele patru clase primare pentru a corespunde adevăratelor necesități ale țării și pentru a contribui în mod real la progresul ei, ci pe lângă partea culturală, trebuie completat cu școli în care elevii să capete cunoștințele necesare pentru activitatea pe care o vor avea în viață, deci propune completarea celor patru clase cu școli profesionale inferioare, diversificat în funcție de zona sau locul unde trăiesc. *Școlile primare sătești* să fie continuate cu școli practice (inferioare) de agricultură sau alte profesii potrivite ramurilor de producție care prevalează în zonă; *Școlile primare urbane* trebuie completate cu școli de meserii, școli de ucenici, școli comerciale inferioare. Desfășurarea cursurilor trebuie făcută, câteva ore pe săptămână, serile sau de sărbători. Fără a-i împiedica pe elevi să muncească pentru a-și câștiga viața. În felul acesta elevii continuă a rămâne în contact cu școala, cu preotul, învățătorii și profesorii, ceea ce le este de un mare folos moral la vârsta critică prin care trec.

Pentru învățământul secundar propune ca acesta să servească și la pregătirea pentru învățământul superior, dar trebuie pe lângă educație și cultură să dea elevilor cunoștințele necesare pentru activitatea pe care o vor dezvolta mai târziu în viață. Un absolvent de învățământ mediu, care nu urmează școala superioară, nu are nici o pregătire pentru viața practică și este nevoit să aspire la funcționarism ca să-și câștige traiul.

Învățământul superior ar fi avut menirea să pregătească oamenii conducători pentru toate ramurile de activitate din societatea românească a anilor 1930. Din analiza situației învățământului superior înțelegem că acesta se desfășura în două universități complete cu institute științifice, laboratoare, clinici, seminarii și câteva școli superioare: de farmacie, de medicină veterinară, școala de poduri și șosele, de agricultură, silvicultură, de arhitectură, institut medico-militar, belle-arte, școală de război, etc.

Învățământul superior, așa cum era organizat, nu avea un scop bine hotărât spre care să tindă și nici nu corespundea nevoilor de atunci ale țării, de aceea Antipa subliniază acest lucru în articolul său: *„...e curios că aceste școli superioare continuă să mai funcționeze cum sunt azi organizate și să scoată pe fiecare an câte un număr nou de proletari intelectuali”*.

Învățământul superior trebuie să constituie adevărata bază sănătoasă a progresului țării, de aceea propune ca lipsă de sistem și crearea necontenită de catedre noi, institute și școli fără rost, înființate numai cu un scop trecător, sau în vederea unor persoane, trebuie să dispară și să facă loc unei

politici serioase a învățământului care să urmărească consecvent punerea în acord a învățământului superior cu adevăratele necesități culturale și economice ale țării.

Propune ca școlile superioare care au fost create de diferite ministere, pentru a le produce personalul de care aveau nevoie, trebuie să-și schimbe destinația. Ele trebuie să fie încorporate Universității ca institute și anexe ale ei, „*să fie grupate la un loc, formând o școală tehnică superioară cu mai multe secțiuni, care să aibe legături cu Universitatea și o serie de cursuri comune. Cursurile fundamentale teroretice să se facă la Universitate, iar cursurile special aplicate la institutele și laboratoarele Școlii Tehnice Superioare*”.

Cursurile trebuie reînnoite, iar profesorii universitari să fie obligați a ține un curs complet în cel mult un an și nu 3–4 ani, deoarece aceste cursuri erau pline cu tot felul de detalii, fără a le da mai întâi studenților privirea generală asupra fiecărei științe. De aceea propune să li se dea studenților posibilitatea să-și combine cursurile, adică să-și facă singuri programa, dar cei care vor deveni profesori, avocați, medici, aceștia crede că trebuie să aibă o programă mai strictă. Consideră că trebuie părăsit obiceiul de a primi un număr restrâns de studenți, ..., „*Porțile învățământului superior trebuie să fie cât mai larg deschise; oricine va avea pregătirea necesară pentru a pricepe cursurile...de obicei ..liceul...-trebuie să fie primit de-a dreptul. Severitatea e de recomandat la examenele de absolvire, iar nu cele de intrare*”. Astăzi în bună parte gândurile lui Grigore Antipa au fost împlinite. România are un sistem de învățământ superior bine organizat în Universități, Academii, Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară, Universitățile din diverse orașe mari ale României, Universitatea de Medicină și Farmacie, Universitatea Politehnică și Academia Militară, Academia de Studii Economice, Academia de Arte Frumoase, etc., iată câteva dintre școlile din învățământul superior actual care formează intelectualii de elită din fiecare domeniu de activitate al societății românești de astăzi. Facultățile și universitățile particulare, cât și cursurile cu plată de la instituțiile de învățământ superior de stat, cursurile la distanță și fără frecvență au deschis larg porțile învățământului superior așa cum vedea Antipa, în secolul trecut, încât un număr mare de tineri au posibilitatea să își continue studiile.

Necesitatea înființării institutelor de cercetări științifice pentru satisfacerea nevoilor țării

În discursul rostit în ședința de la 14 martie 1940 în Senatul României, publicat ulterior în Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, la Imprimeria Centrală din București, în 1940 [4], Antipa susține nevoia imperioasă de înființare a institutelor de cercetări științifice pentru satisfacerea nevoilor țării: „*Organizarea noastră socială trebuie pusă, de acum înainte, pe o bază științifică-decurgând din realitățile țării și din firea poporului nostru, – pentru ca societatea noastră să nu treacă prin acele grave crize sociale, prin care au trecut alte țări, ademenite și conduse de ideologii greșite, ca aceea a luptei claselor, dictatura proletariatului universal și alte asemenea erezii, care devin periculoase forțe distructive a unității națiunii și slăbesc energia ei colectivă.* ”

Susține înființarea institutelor speciale de cercetări științifice pentru diferitele ramuri de activitate practică, care ar face minuni și ar scuti țara de sumele enorme pe care economia națională le pierde punând mereu în practică procedee nepotrivite și planuri irealizabile. „*...activitatea noastră are nevoie să fie pusă- și din punctul de vedere al importanței ei pentru economia națională- pe alte baze și a i se da o organizare potrivită acestui scop. Ea are nevoie de institute cu laboratoare și câmpuri experimentale, a căror câmp de cercetări trebuie să fie natura întregă a țării cu bogățiile ei*”... „*nu trebuie să pierdem din vedere că, dacă știința teoretică este universală, știința aplicată este națională, deoarece ea are a rezolvi probleme specifice ale țării, cu solul, subsolul, clima și populația ei, toate diferite de cele ale altor țări și pe care nu le putem copia fără a suporta consecințele adeseori foarte păgubitoare*”.

Enumeră beneficiile și marile servicii pe care le-au adus Institutul Geologic Român și Institutul de Cercetări Agronomice economiei naționale. Primul a organizat exploatarea bogățiilor miniere, în special petrolul care a ajuns cel mai important articol de export al țării; cel de al doilea studiind condițiile solului și climei țării, a dezvoltat producția agricolă și a sporit astfel considerabil producția cerealelor la hectar. Așadar ambele Institute si-au plătit înmiit spezele pe care Statul le-a cheltuit cu înființarea lor. În bună parte reușește să creeze o bază materială pentru cercetarea științifică a Mării Negre, atât de puțin cunoscută la sfârșitul secolului al XIX-lea prin înființarea „Stațiunii de Cercetări piscicole din Delta Dunării” (1924); Institutul Bioceanografic de la Constanța (1932), iar în 1937, mai puțin cunoscuta Stațiune de cercetări piscicole de la Cavarana, acum în Bulgaria, desființată și clădirea distrusă. Institutul Bio-Oceanografic

Constanța- fondat de Grigore Antipa în 1932, împreună cu Stațiunea de Zoologie marină „Prof. I. Borcea” din Agigea- înființată în 1926 de profesorul Ion Borcea, cu Sectorul de biologie marină Constanța- fondată de Mihai Băcescu în 1954, cu Stația de cercetări oceanografice Constanța – fondator C. Bondar, 1960 și cu Laboratorul de sedimentologie marină București-Constanța- fondator G. Murgoci în 1964, vor forma prin unirea lor, Institutul Român de Cercetări Marine, în 1970, la inițiativa lui Mihai Băcescu și a lui Eugen Pora, cea mai mare instituție de cercetări marine din România, prin care visul lui Antipa se împlinește peste timp [5].

Problema pe care ar ridica-o înființarea de institute specializate este cea a lipsei personalului competent. Consideră că această problemă este una falsă, deoarece Universitățile și Politehnicile din țară, cât și cele din străinătate scot absolvenți români distinși și competenți, care însă nu-și găsesc loc, cât de modest, ca să se poată specializa în ramura științifică pe care au absolvit-o. Lipsește însă ordinea și atmosfera necesară ca să se poată dezvolta o activitate științifică sistematică, conform unui plan determinat și bine studiat dinainte, ca fiecare element de valoare să poată fi pus în locul nimerit fără a-și pierde timpul.

Consideră că „oamenii de știință constitue una din cele mai însemnate forțe ale națiunii române, dar sunt nevoiți a sta, inactivi, din cauza unei organizări greșite...vor fi fericiți să-și pună toată munca lor nu numai în serviciul învățământului, ci și al marilor interese economice ale patriei și să corespundă, astfel pe deplin încrederii pe care țara le-o va acorda”. Pentru partea financiară necesară înființării institutelor face apel la marile întreprinderi industriale și comerciale să participe cu larghețe la crearea unui *fond național* pentru această operă patriotică, atât în interesul statului cât și al lor propriu.

Grădina Zoologică a Capitalei

În istoricul înființării Grădinii Zoologie din București se cuvine să amintim de prima menajerie organizată în curtea palatului Suțu, din București. Constantin Bacalbașa în „*Bucureștii de altădată*” ne descrie în câteva cuvinte viața la Palatul Suțu, astăzi Muzeul Municipiului București, unde Grigore și Irina Suțu aveau în grădina imensă a palatului o colecție de animale vii. Bucureștenii se opreau, lângă gardurile palatului, și priveau păsările din grădină: păuni, lebede negre, pelicani, fazani. Câteva dintre aceste vietăți au ajuns ca exponate în Muzeul de Științele Naturii deschis la Mănăstirea Sava, lângă palat. Odată cu amenajarea Parcului Carol, între

anii 1900–1906, la inițiativa ministrului Domeniilor, Ion Lahovari, după planurile arhitectului peisagist elvețian-francez Eduard Redont, inaugurat în 1906 pentru a sărbători 40 de ani de domnie ai regelui Carol I, a fost aranjată și o mică grădină zoologică. În 1912, aflăm din ziarul „Universul”, dintr-un articol scris de Robert von Dombrowski, ornitologul Muzeului de Zoologie, că acest colț zoologic încă exista și era în grija Ministerului Domeniilor. Cu timpul, probabil că a dispărut, iar primăria hotărâște înființarea unor locuri noi de distracție pentru locuitorii orașului. În 1935, pentru îndeplinirea vastului plan de reorganizare a Capitalei, în toate detaliile sale, Grigore Antipa a fost solicitat de primăria orașului de a studia problema „*înzeștrării Capitalei cu o grădină zoologică*”. Motivele, problemele și planul realizării unui astfel de proiect, în mare, au fost făcute publice de Grigore Antipa în conferința rostită în ziua de 22 mai 1935, la Societatea de Radiodifuziune [3]. El explică pe larg care este rostul și importanța unei Grădini Zoologice pentru Capitală, cât și pentru economia generală și pentru cultură. Amintește care sunt nevoile științifice, culturale, economice și sociale la care ar trebui să corespundă; care este planul științific, cultural și educativ potrivit cu natura specială a țării, cu cerințele și aptitudinile culturale ale populației-cerințe care trebuie să dicteze planul organizării acestei grădini; ce scopuri trebuie urmărite în alegerea locului; cum și pe ce căi se poate înființa în mod practic o astfel de instituție și nu în ultimul rând, în ce mod poate să fie finanțată această instituție, pentru ca „cetatea” să aibă minimul de cheltuieli de investiție și de funcționare, astfel încât să reprezinte o sarcină cât mai mică pentru bugetul Municipiului.

Rostul Grădinii Zoologice și țelurile ei, în concepția marelui om de știință nu este numai științific, ci este unul cultural și educativ, în primul rând: „*De fapt importanța grădinilor zoologice nu este numai științifică, culturală și educativă, ci și economică și socială. Nu avem decât să ne gândim ce mare binefacere socială va fi, când zecile de mii de lucrători, care stau toată săptămâna în fabrici și ateliere- și care astăzi își petrec timpul liber și sărbătorile în cârciumi-, sau mai numeroșii funcționari de stat și comerciali care-și execută meseria în birouri și prăvălii, lipsite de aer și de soare, vor găsi puțința ca, împreună cu familiile lor, să aibă câteva ore distractive și instructive în aer liber*”. Pledează pentru înființarea unei noi instituții de cultură, care să fie adaptată la nevoile și cultura țării noastre, iar organizarea ei să decurgă din natura specială a țării și să nu fie copiată după alte grădini din lume: „*Nouă ne trebuie o grădină zoologică națională, a cărei compunere și organizare să*

decurgă din natura specială a țării cu posibilitățile ei de dezvoltare economică, din nevoile și aptitudinile culturale speciale ale populației. Principalul este ca o asemenea instituție să fie adaptată nevoilor speciale ale țării și poporului nostru, iar nu copiată căci efectul ei real ar fi cât de mic”.

Pentru organizarea unei Grădini Zoologice propune, în primul rând, alegerea locului-terenul trebuie să îndeplinească câteva condiții: să fie un teren accidentat și situat în vecinătatea unei ape curgătoare, în așa fel încât să conțină toate elementele pentru a fi transformat într-un parc frumos; să fie așezat într-o regiune plăcută și ușor accesibilă publicului, și să aibă o suprafață suficientă, pentru ca această instituție să poată avea asigurată posibilitatea dezvoltării ei treptate, de aceea propune 25–30 ha. Amenajarea terenului- atunci când a fost ales definitiv, va trebui drenat, nivelat, canalizat și înzestrat cu conducte de apă, gaz, electricitate; pus în legătură prin comunicații comode și estetice cu parcurile din jur, prevăzut cu porți mari de intrare spre toate străzile principale și un plan general de comunicații așa încât grădina să fie ușor accesibilă. În concepția lui Antipa locul ideal ar fi fost lângă Grădina Botanică, alături de care să formeze o zona vastă de agrement.

Planul de organizare propus de Antipa, ar trebui să conțină un *plan general* de organizare științifică; un plan general al tuturor construcțiilor pentru plasarea animalelor, pentru ateliere, laboratoare, acvarii, terarii, depozite de hrană a animalelor, locuințe pentru personal, birouri, magazii; planuri de construcții necesare pentru restaurante, teatre, cinematografe, localuri de distracții, lacuri, terenuri sportive; un plan de amenajare interioară atât peisagistic, cât și de distribuire a clădirilor în spațiu; un plan comercial pentru punerea în exploatarea grădinii cu toate instalațiile și locurile de distracție și un buget minim de întreținere, personal și material; un plan de finanțare al întregii instituții. Tot atât de important consideră că este și programul lucrărilor – este nevoie ca aceste planuri de organizare și construcții să fie alcătuite cu cea mai mare îngrijire și să decurgă dintr-o profundă cunoaștere a tuturor problemelor și repartizarea pe ani a înfăptuirii fiecărui plan.

În concepția lui Antipa înfăptuirea Grădinii Zoologice ar trebui făcută cu minim de cheltuieli de investiție și de întreținere și fără a risca, în viitor, să își creeze sarcini bugetare prea mari. De aceea propune ca sistemul de finanțare să varieze de la Regia de Stat sau Regia Comunală până la Întreprinderile capitaliste lăsate în sarcina și sub conducerea inițiativei

particulare. Între aceste limite extreme există tot felul de combinații, adaptate scopurilor urmărite și condițiilor locale, dar care trebuie analizate și trebuie aleasă calea cea mai favorabilă pentru comunitate.

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a zădărnicit aceste planuri, așa încât, prima Grădină Zoologică adevărată se deschide în București, în 1959, în Pădurea Băneasa, pe o suprafață de 4, 89 ha, de zece ori mai mică decât cea propusă de Antipa în 1939. În planurile de modernizare ale Capitalei încă mai este această problemă a înființării unei grădini zoologice după standardele modern și cu o suprafața de 50 de ha!

Muzeele sătești

Conferința „*Despre Muzeele Sătești*”, a fost susținută la cursul de îndrumări pentru conducătorii de Cămine Culturale, organizat de Fundația Culturală Regală „*Principele Carol*” în vara anului 1934 la Breaza de Sus și publicată sub același nume în Revista „*Căminul Cultural*”, în 1935 [2].

Grigore Antipa propune posibilitatea desfășurării unei activități culturale intense la sate, ale cărei instrumente de cultură să fie Muzeele sătești și ai căror agenți culturali să fie frunțașii satelor, preoții, învățătorii, studenții și toți cei care au o legătură strânsă și continuă cu sătenii, al căror nivel cultural trebuie neapărat ridicat, deoarece, în acel moment, în 1934, eram țara cu cel mai mare număr de neștiutori de carte din Europa. Antipa consideră că „*pilda*” este marele învățător al săteanului, iar colecțiile muzeului nu sunt decât o concentrare de *pilde* concrete, care pot să-l povățuiască în toate împrejurările vieții sale”.

În concepția sa, *Muzeele sătești* trebuie organizate astfel încât să poată produce adevărate efecte culturale, instructive și educative, iar pentru aceasta de la bun început trebuie stabilite *scopurile ideale* și *scopurile imediate* care trebuie să fie urmărite la înființarea noilor muzee sătești; trebuie știut de la început ce colecții trebuie să conțină, cum să fie adunate și cum să fie expuse pentru a produce efecte culturale, instructive și educative, cum și prin ce mijloace se pot înființa muzee sătești, în ce mod trebuie să fie organizate pentru a fi în stare să dea maximul de efect cultural, educativ, instructiv.

În viziunea lui Antipa, scopul ideal „*este acela de a sporii, puterile trupești și sufletești ale acestei nații prin cultură, instrucție și educație..... o primă îndatorire ce decurge pentru noua generație: de a pune noua cultură pe adevăratele ei baze strămoșești, pe aceea străveche cultură nescrisă care este un produs*

al vieții și experienței milenare și care constituie adevărata comoară de înțelepciune practică și sufletească a poporului nostru". Prima activitate culturală pe care trebuie să o desfășoare muzeele de la sate este aceea de a colecta toate documentele privitoare la vechea și actuala viață sufletească și materială a tuturor regiunilor din țară și a reconstitui atât trecutul cât și prezentul independent de influențele culturii scrise. *Scopul imediat* pe care Muzeul sătesc trebuie să-l urmărească este acela de a căuta să devină povățuitorul de toate zilele al populației, atât în viața sufletească cât și în îndeletnicirile practice, materiale.

Pentru o asemenea acțiune culturală, sistematică și rațională, adaptată împrejurărilor și care să fie în stare să aducă la îndeplinire scopurile ideale și cele imediate, la înființarea unui muzeu sătesc este nevoie de *clădire și colecții*. Colecțiile și obiectele expuse trebuie să fie intenționat alese ca populația locală să poată trage, din vizitarea lor, învățăturile de care au nevoie în viața sufletească și materială. Ele nu trebuie să dețină orice adunătură de obiecte culese, disparate și așezate fără niciun rost în dulapuri sau pe pereți. Tot aici intervine și necesitatea unei organizări sistematice a întregii activități, dar și o pregătire specială-științifică și tehnică a personalului care o va conduce și o va aplica.

Privind în urmă, dacă aceste muzee ar fi fost înființate, astăzi ar fi fost ca niște mici sanctuare ale identității noastre naționale, locuri prețioase în care am fi regăsit viața și rădăcinile nealterate ale poporului român, în lumea de astăzi a anului 2017, o lume modernă în care țărănimea aproape că nu mai există. Sigur, într-o eră modernă a network-ului, ideea înființării acestor muzee rurale pare depășită. Dar câte beneficii ar fi adus dacă ar fi fost împlinită la vremea când au fost propuse! Cel de-al Doilea Război Mondial a adus, pe lângă marea suferință a întregii omeniri și niște schimbări majore ale societății umane. România nu a fost cruțată, dar a existat și o parte bună, aceea a înființării unei rețele de muzee regionale în domeniul artei, etnografiei, istoriei și științelor naturale, etc.

În discursul ministrului Agriculturii, Domeniilor și Cooperăției, profesorul Gheorghe Ionescu- Sisești, rostit cu ocazia omagierii operei științifice a dr. Grigore Antipa, la 20 martie 1938 [6], încheie cu următoarea frază: „*Puteți privi înapoi cu mândrie la operele Dumneavostă, d-le Antipa!*”. Frază memorabilă pe care o folosim și astăzi pentru că cei care i-au urmat s-au ridicat la înălțimea gândurilor savantului patriot, și au clădit, cu sacrificiu, cât au putut, pentru această țară, iar noi cei de astăzi, care omagiem

150 de ani de la nașterea marelui om de știință, Grigore Antipa, privim cu recunoștință!

Bibliografie:

- [1] Antipa, G., *Câteva cuvinte asupra reorganizării învățământului nostrum superior* în Convorbiri Literare, Atelierele Grafice I.V. Socecu, București, an 39: 1–30, 1905.
- [2] Antipa, G., *Despre Muzeele Sătești*, în Revista Căminul Cultural, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”: 1–24, 1935.
- [3] Antipa, G., *Grădina Zoologică*. Conferința rostită la Radio București în ziua de 22 mai 1935, în Revista Natura. Inst. de Arte Grafice „Bucovina” I.E. Torouțiu, București: 3–13, 1935.
- [4] Antipa, G., *Necesitatea înființării institutelor de cercetari științifice pentru satisfacerea nevoilor țării*, în Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București: 1–8, 1940.
- [5] Bologa, A. Ș., *Dezvoltarea instituționalizată a cercetării marine în România (1883-2008)*, în Dobrogea 1878- 2008: orizonturi deschise de mandatul european, V. Ciorbea (coord.), CJC / UOC, Editura Ex Ponto, Constanța, pp.632–649, 2008.
- [6] Ionescu – Sisești, G. H., *Discursul d-lui ministru al Agriculturii, Domeniilor și Cooperăției, prof. dr. Gheorghe Ionescu-Sisești. Cuvântările rostite cu ocazia solemnității omagierii operei științifice a d-lui dr. Grigore Antipa, 20 martie 1938*, în Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului: 1–48, 1938.